

WANGROVIECIANA STUDIA ET FONTES

WĄGROWIECKIE STUDIA MUZEALNE

TOM II

pod redakcją

Małgorzaty Kranc i Marcina Moeglicha

Wągrowiec 2014

Spis treści

Studia

ARCHEOLOGIA

- Jakub Linetty, *Rozmieszczenie osadnictwa wczesnośredniowiecznego w okolicach Wąpna, wuj. wielkopolskie* 7

HISTORIA

- Marcin Krzepakowski, Marcin Moeglich, *Murowana kolumna w „Łakinie” – pochówek konia rotmistrza Łakińskiego, czy barokowy znak graniczny?* 50
- Marcin Moeglich, Jerzy Paluch, *Z dziejów parafii i kościoła pw. św. Katarzyny w Łęgowie* 60
- Marcin Moeglich, *Kaplica i kościół pw. św. Wojciecha w Budziejewku* 72

SYLWETKI

- Jakub Linetty, *Heinrich August Hockenbeck – historyk, archeolog i pedagog* 82
- Leokadia Grajkowska, *Matka Maria Karłowaska – błogosławiona z Pałuk* 94

Materiały

- Marcin Krzepakowski, *Zabytki metalowe z badań archeologicznych przy ulicy Spokojnej w Wągrowcu* 105
- Marcin Krzepakowski, *Dwa średniowieczne zabytki żelazne z Jeziora Grylewskiego* 133
- Marcin Krzepakowski, *Spis i taksa majątku po zmarłym Stanisławie Wyszomirskim – obywatelu wągrowieckim z 1817 roku* 140

Recenzje, omówienia, polemiki

- Janusz Karwat, *Gołanieccy ochotnicy w Powstaniu Wielkopolskim 1918/1919* [Andrzej Wieczorek, *Gołaniecka kompania powstańcza 29.12.1918 – 16.02.1919*, Bydgoszcz 2013]. 152

Kronika

- Zofia Zawol, *Ważniejsze działania zrealizowane przez Muzeum Regionalne w Wągrowcu w 2013 roku* 155

Noty o autorach..... 163

Spis i taksa majątku po zmarłym Stanisławie Wyszomirskim – obywatelu wągrowieckim z 1817 roku.

Abstrakt

Celem niniejszego komunikatu jest edycja nieznanego dotąd spisu pośmiertnego majątku Stanisława Wyszomirskiego sporządzonego w 1817 r. Dokument ten stanowi cenne źródło do badań nad mieszczaństwem wągrowieckim w 1. połowie XIX w.

SŁOWA KLUCZOWE: spis pośmiertny, inwentarz, taksa, mieszczaństwo, Wągrowiec.

Jedną z najcenniejszych kategorii źródeł do badań nad kulturą materialną i życiem codziennym XIX - wiecznego mieszczaństwa są inwentarze pośmiertne. Dokumenty takie, wpisywane do ksiąg notarialnych, sporządzano szczególnie często do lat 70. XIX stulecia, później stawały się coraz rzadsze¹.

W zbiorach Muzeum Regionalnego w Wągrowcu przechowywany jest poszyt zawierający akta hipoteczne Królewsko – Pruskiego Sądu Ziemiańsko-Miejskiego w Wągrowcu, dotyczące rodziny mieszczańskiej Wyszomirskich². Poszyt formatu A4 zawiera dokumenty z lat 1794-1855 (243 karty), spisane w większości w języku niemieckim. Na kartach 97-121 znajduje się, sporządzony w języku polskim, obszerny spis i taksa majątku pozostawionego przez zmarłego mieszczanina wągrowieckiego Stanisława Wyszomirskiego³. Spis ten przeprowadzono w dniach 21 i 22 lutego 1817 r. w Wągrowcu, a do akt wpisano go 26 lutego tego samego roku. Dokument został uwierzytelniony odciskiem pieczęci Królewsko – Pruskiego Sądu Ziemiańskiego w Gnieźnie, 2 sierpnia 1833 r. (ryc. 1).

Przytoczony poniżej spis wykonano według wzorca niemieckiego, a więc szeregując majątek odpowiednimi kategoriami⁴. W pierwszej kolejności wymieniono nieruchomości położone przy wągrowieckim Rynku, na Smolarach, Bielawach i przy drodze prowadzącej do Durowa, następnie zaś spisano in-

---

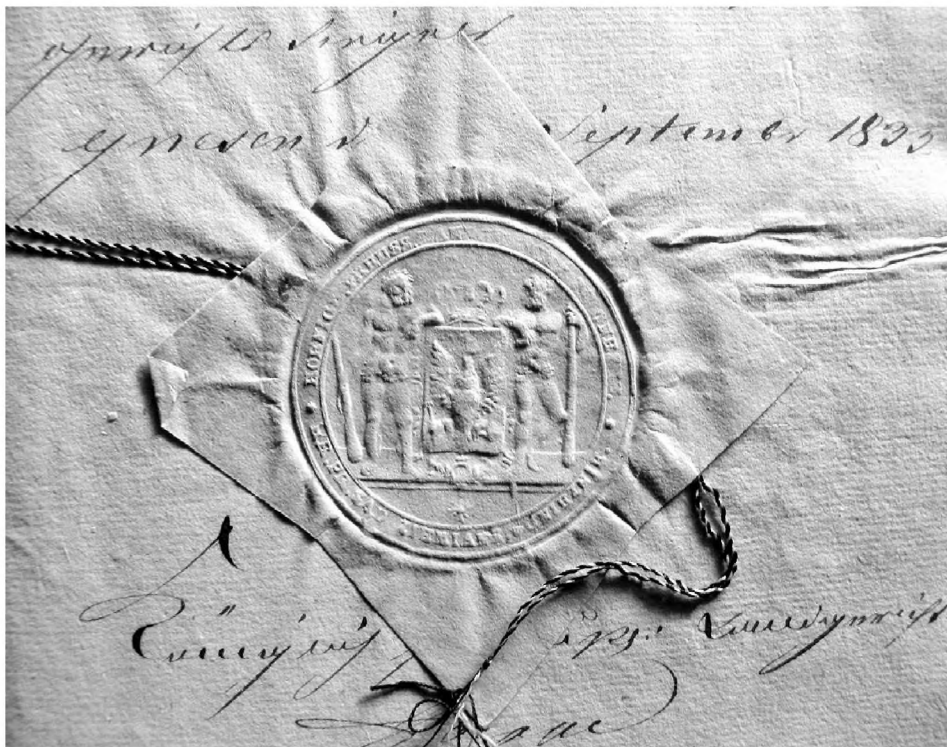
1 E. Kowecka, *Źródła do życia codziennego w XIX w. i metody ich badań*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, R. 44, nr 3, 1996, s. 255.

2 Muzeum Regionalne w Wągrowcu, sygn. MRW-D/715.

3 Przy paginacji pominięto karty 98 i 106.

4 Drugi system sporządzania inwentarza zwany angielskim polegał na spisaniu przedmiotów znajdujących się w poszczególnych pomieszczeniach, bez względu na surowiec z jakiego je wykonano (por. E. Kowecka, *Źródła*, s. 256).

Ryc. 1. Odcisk pieczęci Królewsko-Pruskiego Sądu Ziemiańskiego w Gnieźnie.
Fot. M. Krzepkowski.

wentarz żywy należący niegdyś do nieboszczyka. Kolejną pozycję stanowią w wykazie „porządki gospodarskie”, a więc wszelkiego typu narzędzia. W dalszej części wyliczono przedmioty wykonane ze srebra, cyny, miedzi, mosiądzu, blachy i żelaza, następnie „sprzęty domowe”, wśród których najliczniejszą grupę stanowią meble. Spis obejmuje też przedmioty fajansowe, szklane, bieliznę, zboże, spirytualia oraz piwo.

Parę słów wyjaśnienia wymaga system monetarny funkcjonujący w czasie sporządzania dokumentu. Po Kongresie Wiedeńskim, z części zachodniej Księstwa Warszawskiego utworzono Wielkie Księstwo Poznańskie, połączone unią personalną z Prusami⁵. Obowiązujący tu pieniądz oparty był więc na pruskim systemie monetarnym. Na wartość 1 talara składało się 6 monet, z których każda odpowiadała 1 złotemu polskiemu i tak też była nazywana. W latach 1816 i 1817 wybijano też miedziane monety 1 i 3 groszowe, które stanowiły odpowiednio 1/180 i 1/60 talara, na 1 złoty przypadało zatem 30 groszy (1 talar = 6 złotych = 180 groszy). Znajomość tego systemu pozwala na wykrycie błędu popełnionego podczas szacowania wartości majątku zmarłego Stanisława Wyszomirskiego. Przy taksowaniu bielizny wymieniono 8 ręczników, wycenionych po 8 złotych każdy. Wartość wszystkich powinna zatem wynieść 64 złote, czyli 10 talarów i 4 złote, tymczasem spisujący podali sumę 2 talarów i 4 złotych, a więc wartość zaledwie 2 ręczników.

5 E. Korczyńska, B. Paszkiewicz, *Mennictwo XIX i XX wieku*, Kraków 1989, s. 143-145.

Wartość całego spisanego majątku Stanisława Wyszomirskiego oszacowano na 3722 (po uwzględnieniu błędu 3730) talary, 5 złotych i 15 groszy, co stanowiło zapewne dość okazały majątek jak na lokalne warunki, bez względu na brak gotówki i zaciągnięty dług w wysokości 1000 złotych polskich. Pomimo braku badań nad statusem majątkowym mieszczan wągrowieckich w 1. połowie XIX w., nie pomylimy się zbyttno uznając rodzinę Wyszomirskich za zamożnych mieszczan wągrowieckich.

Przy edycji dokumentu oparto się na instrukcji wydawniczej źródeł opracowanej przez Kazimierza Lepszego⁶. W nawias okrągły ujęto uzupełnienia pojedynczych liter i fragmentów wyrazów, nieczytelne partie tekstu (...), znak zapytania oznaczający niepewną lekcję wyrazu oraz wykrzyknik stosowany w przypadku celowo zachowanej błędnej formy. W nawiasie kwadratowym znajdują się wtrącenia wydawcy ułatwiające zrozumienie tekstu oraz celowe opuszczenia części tekstu [...].

[k. 97] W imieniu Najjaśniejszego Fryderyka Wilhelma Króla Pruskiego, Wielkiego Książęcia Poznańskiego.

Wszem wobec i każdemu z osobna, komu o tym wiedzieć należy, wiadomo czyni, iż podsędek Powiatu Wągrowieckiego w Departamencie Poznańskim zastępujący pisarza aktowego wydał pierwszy wyciąg następującej czynności.

Działo się w Wągrowcu, [w] Rynku, [w] domu pod liczbą 9, dnia 21 miesiąca lutego, roku 1817 o godzinie 12 w południe. Podsędek Powiatu Wągrowieckiego w Departamencie Poznańskim zastępujący pisarza [k. 97v.] Ignacego Nowiszewskiego, członka rady familijnej podobnież obywatela miasta tutejszego, tu w Wągrowcu, [w] Rynku, [w] domu pod liczbą 2. zamieszkałego [w obecności] Gaspra i Marcellego Wyszomierskich doletnich pozostałych synów po niegdy Stanisławie Wyszomierskim, przy wyżej powiedzianej wdowie Wyszomierskiej, matce mieszkających, w przytomności praw(d)omównych świadków na końcu aktu wyrażonych i podpisanych. Przedstawiła opieka taksatorów biegłych, szlachetnych panów Daniela [k.99]7 Jeszke w(e) wsi Nowym⁸, w powiecie i departamencie tutejszym położonej okupnego sołtysa i tamże w nowym domu pod liczbą 1. pomieszkałego, liczącego lat 58, religii ewangelicko-luterskiej, Jakuba Barcz(a), podobnież sołtysa okupnego w(e) wsi Bartodzieje zwanej [w] powiecie tutejszym położonej i tamże w domu pod liczbą 1. zamieszkałego, liczącego lat 44, Jana Winieckiego, obywatela miasta tutejszego, tu w Wągrowcu, [w] Rynku, [w] domu pod liczbą 39 zamieszkałego liczącego [lat] [k. 99v.] 60. Ostatnich dwóch, religii rzymskokatolickiej. Przedstawieni biegli umocowani zostali do wykonania przysięgi na wierne otaksowanie przedmiotów przedstawić się im mianych, którą wykonali: pierwszy, sposobem dla ewangelików, ostatni zaś dwa(j) dla katolików aktu corporali. Po której wykonaniu przystąpiono do spisania i otaksowania pozostałości.

6 K. Lepszy, *Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI w. do poł. XIX w.*, Warszawa 1953.

7 Przy paginacji pominięty nr 98.

8 Wieś Nowe.

*List(a) I**Budynki*

1. *Dom w Rynku pod numerem 9 [k. 100] masyw murowany, długo łokci 26, szeroki 14, wysoki 4. Komin murowany, masyw dachówką pokryty, pod tym sklep murowany wolbowany – taksowany talarów 950. Przy tym domu na tyle jest przybudowany pokój i komora z blochów długości łokci 16 i szerokości 8 i wysokości 4, dachówką pokryte, pod którymi jest sklep murowany z cegły palonej welbowany – taksowany talarów 150 [k. 100v.].*
2. *Za tymi stajnia częścią w ryglówkę, częścią w blochy, na przyciesiach, słomą pokryta, z 2 przegrodami, długa łokci 22, szeroka 8, wysoka 4 – taksowana talarów 50.*
3. *Za tym ogród drzewami rodzajnymi zasadzony, długi łokci 168, szeroki 17 – taksowany talarów 40 z ogrodzeniem [k. 101].*
4. *Studnia przy domu blochami sosnowymi cembrowana, z łańcuchem – taksowana talarów 20.*
5. *Płot z desek rżniętych koło podwórza – taksowany talarów 6, z wrotami.*
6. *Grunt w Rynku pod liczbą 6, na którym stał dom i przed rokiem się spalił, wraz z ogrodem za tym będącym – taksowany talarów 100.*
7. *Nadmienia się, że dom na tym gruncie spalony, taksowany jest w Towarzystwie Ogniowym na 250 talarów [k. 101v.]*

Na przedmieściu Smolarach pod liczbą 13.

1. *Dom czyli spichlerz w ryglówkę, ściany gliną wylepiane, długi łokci 32, szeroki 10, wysoki 4 i pół, szkudłami pokryty, z wjazdem, podłogą i posową – taksowany talarów 200.*
2. *Za tym gorzelnia w blochy, dachówką przykryta, komin masyw murowany – taksowana talarów 300 [k.102].*
W tej garniec 5 beczkowy z wężem i pokrywą – taksowany talarów 50.
Rurnica z żelaznemi obręczami trzema – taksowana talarów 8
Fassów do zacieru 12 – taksowana talarów 24.
Sądków ćwierciowych do wódki 38 – taksowane talarów 12, złotych polskich 4.
Beczek do wódki 8 – taksowane talarów 6, złotych 4 [k. 102v.].
Beczek do piwa 20 – taksowane talarów 16, złotych 4.
Drobnych statków należących do gorzalni jako to: rynienki, ćwierci 2 i półkwartek (?) – taksowane talarów 3.
Studnia przy gorzalni do wody, blochami cembrowana, z żurawiem i wąborkiem w żelazo oprawnym – taksowana talarów 3.
Studnia do wywaru bloszkami cembrowana – taksowana talarów 2 [k.103].
2. *Kubel za gorzelnią z tarcic calowych w słupy, długi łokci 16, szeroki 8, wysoki 4, dach słomiany, z korytami w tym będącymi – taksowany talarów 30.*
3. *Obora pomiędzy gorzelnią a spicherkiem, w słupy, ściany ryglami wyłożone, długa łokci 26, szeroka 8, wysoka 4, dach słomiany – taksowana talarów 20.*

4. *Stodoła przy drodze z miasta do Durowa idącej, w słupy, ściany deskami [k. 103v.] wyłożone, na kamieniach, długa łokci 40, szeroka 10, wysoka 5, dach słomiany – taksowana talarów 140.*
  5. *Roli z łakami w(e) wszystkich 3 polach, kwarty pół czyli ćwierć huby, na którą w jednym polu wysiewa wiertel 10 żyta, wiertel a gar(n)cy 16 – taksowane talarów 133.*
  6. *Ogród w Bilawach między Walentym Wiśniewskim z jednej, a Wojciechem [k. 104] Mansfeldzkim z drugiej położony, wraz z łaką, do którego należy klin ogroda między Janem Granickim z jednej a drogą ku Rogoźnu i rowem od gorzalnów płynącym – taksowany 120 talarów.*
  7. *Ogród ku Straszewu, między z jednej Marcina Nejmana, z drugiej strony Józefa Superczyńskiego ogrodami – taksowany talarów 25.*
- Summa talarów 2660 [k. 104v.].*

List(a) II

Inwentarz [żywy]

Konie

1. *Wałach gniady, na jedno oko ślepy, stary lat 12 – taksowany talarów 16, złotych 3.*
2. *Klacz gniada bez odmiany stara lat 9 – taksowana talarów 22.*
3. *Klacz kara z gwiazdą, stara lat 8 – taksowana talarów 25.*
4. *Wałach karogniady bez odmiany, stary lat 8 – taksowany talarów 24 [k. 105].*
5. *Ogier biały bez odmiany, stary lat 7 – taksowany talarów 22, złotych 3.*
6. *Wałach kasztanowaty w roku trzecim – taksowany talarów 39.*
7. *Żrebię gniade, ogierek rok stary – taksowany talarów 10, złotych 3.*
8. *Żrebię kare, ogierek pół roka stary, taksowany talarów 9.*

Summa talarów 169, złotych 3.

Świni

1. *Wieprzów przechowanych w kublu przy gorzelni będącym sztuk 24 – sztuka jedna taksowana talarów 6, złotych 3 in summa talarów 156.*

Pszczóły

1. *Pszczół koszka jedna – taksowana talarów 2*

Summa talarów 2.

Porządki gospodarskie

1. *Wóz szybowany z drabiami żniwnemi i drabkami małemi – taksowany talarów 18 [k. 107]9.*
2. *Wóz szybowany z żelaznymi osiami, drabiami żniwnemi i drabiami małemi – taksowany talarów 10.*
3. *Bryczka szybowana, zielona, malowana z fasągiem – taksowana talarów 20.*
4. *Bryczka druga, szybowana, staro – taksowana talarów 9.*

---

9 Przy paginacji pominięty nr 106.

5. 2 pługi żelazniaki – taksowane talarów 3.
  6. 4 szle rzemienne z uzdeczkami, naszelnikami, lejc rzemienna i lejcą parcianą – taksowane talarów 6.
  7. 4 szle rzemienne, stare – taksowane talarów 4, złotych 3 [k. 107v.].
  8. 6 uździenic z żelaznemi łańcuszkami – taksowane talarów 4.
  9. Siodełko jedno – taksowane talarów 2.
  10. Siodełko drugie – taksowane talar 1, złotych 3.
  11. Łańcuch do drzewa – taksowany talarów 2.
  12. Łańcuch drugi, mniejszy – taksowany talar 1, złotych 4.
  13. Łańcuch trzeci, mniejszy – taksowany talar 1.
  14. 3 koła stare, bosc – taksowane talar 1.
  15. 3 lady z kosami do sieczki – taksowane talarów 2, złotych 3 [k. 108].
  16. Młotek z (...) – taksowany złoty 1, groszy 15.
  17. 2 szpadle – taksowane złotych 3.
  18. Smolnica – taksowana groszy 15.
  19. 3 siekiery – taksowane talarów 2, złotych 3.
  20. Sani dwoje – taksowane 4 złote.
  21. 3 kosy żniwne – taksowane złotych 4.
  22. Piła do drzewa rżnięcia – taksowana talarów 1.
  23. 2 toporki – taksowane talar 1, złoty 1.
  24. 3 świdry różnej wielkości – taksowane złotych 2 [k. 108v.]
  25. 3 widły do mierzwy – taksowane złotych 3.
  26. Jedne widły do siana – taksowane złoty 1, groszy 15.
  27. 14 blochów rżniętych, 6 łokciowych – taksowanych talarów 3, złotych 3.
- Summa talarów 97, złotych 3, groszy 15.

Gdy dla nadchodzącej nocy więcej przedsięwziąć nie było można, przeto czynność do dnia jutrzejszego odłożona została.

Znaki xxx Franciszki Wyszomierskiej,

Józef Kochanowicz

Józef Superczyński.

Znaki Ignacego Nowiszewskiego

Gaspar Wyszomirski [k. 109].

Marcelli Wyszomirski

Daniel Jeszka jako biegły

Jakub Barcz jako biegły

Jan Winiecki jako biegły

Górecki, podsedek zastępca pisarza aktowego; Sobieszynski – protokół piszący.

Continuatum tamże dnia 22 miesiąca i roku bieżących o godzinie 1 po południu, w przytomności tych samych jak wyżej, oprócz szlachetnego Daniela Jeszke, który dla choroby w dniu dzisiejszym nastąpionej, jako biegły przytomny być nie mógł. A gdy opieka, członek rady rodzinnej i doletni synowie na dwóch przytomnych biegłych przestali, przeto przystąpiono [k. 109v.] do dalszej czynności spisu i taksy.

Srebro

1. Łyżek sztuk 9 ważących lutów 30, srebro próby dwunastej – taksowane talarów 15.
2. 2 łyżeczki do kawy ważące 2 luty, tej samej próby – taksowane talar 1.

Summa talarów 16.

Cena

1. Półmisków sied(e)m różnej wielkości sztuka a złotych 3, co uczyni talarów 3, złotych 3. [k. 110].
2. Salaterka 1 – taksowana złotych 3.
3. Półmisek 1 z uszami – taksowany złotych 4.
4. Bańka do grzania pościeli – taksowana talar 1.
5. Lichtarzy cenowych 5, różnej wielkości – taksowanych złotych 3.

Summa talarów 6, złoty 1.

Miedź

1. Rondelków różnej wielkości 5 – taksowane talarów 5.
2. Alembik z pokrywą do wódki przepalania – taksowany talarów 2 [k. 110v.].
3. Kociotek większy, trzy ćwierciowy – taksowany talarów 5, złotych 3.
4. Kociotek mniejszy 2 ćwierciowy – taksowany talarów 2.
5. Miara 4 kwartowa – taksowana talar 1, złotych 3.
6. Kwarta – taksowana złotych 3.
7. Półkwarcie – taksowane złotych 2.
8. L: j – taksowany talar 1.
9. Wąż stary do gar(n)ca – taksowany talarów 10 [k. 111].
10. Kopraki 2 do gotowania – taksowane talarów 3.
11. Kopraczek mały – taksowany złotych 2.
12. Ważki do ważenia z gwichtami – taksowane talar 1, złoty 1.

Summa talarów 32, złote 2.

Mosiądz

1. Moździerz z tłuczkiem żelaznym – taksowany talarów 1, złotych 3.
2. 2 żelazka – taksowane złotych 3.

Summa talarów 2 [k. 111v.].

Blacha

1. Dwie tace do kawy, lakierowane – taksowane talar 1.
2. Taca stara do kawy – taksowana złotych 2.
3. 2 brutwanny (!) i tarka – taksowane złoty 1.
4. Piecyk do kawy palenia – taksowany złotych 2.
5. Kwarta, półkwaterek, półkwarcie, w lijki – taksowane złotych 3.

Summa talarów 2, złotych 2 [k. 112].

Żelastwo

1. Żelastwa różnego starego – taksowane talar 1, złotych 2.
2. 2 Kosy żniwne – taksowane talar 1, złotych 4.
3. 4 s(z)tucey – taksowane talarów 8.
4. Flinta 1 – taksowana talarów 3.
5. Liwar do podnoszenia ciężarów – taksowany złotych 4.
6. Łańcuch – taksowany talar 1, złotych 3.
7. Hybel (!) do kapusty – taksowany talar 1.
8. Rożen 1 – taksowany złoty 1.

Summa talarów 17, złotych 2 [k. 112v.].

Sprzęty domowe

1. Szafa dębowa z drzwiami u góry i u dołu, z zamkami 2, wysadzona drzewem lipowym w różne osoby – taksowana talarów 10.
2. Kantorek z 3 szufladami, drzwiami na wierzchu, z zamkami, sosnowy z wierzchem z 2 drzwiami – taksowany talarów 5.
3. Kredens z drzwiami u dołu, u góry, drzwiami szklanymi, zielono malowany z zamkami – taksowany talarów 4.
4. Szafa kuchenna z drzwiami płóciennymi – taksowana talar 1, złotych 3 [k. 113].
5. Szufla olszowa do sukien, bójowana – taksowana talarów 8.
6. Męgla sosnowa – taksowana talarów 3.
7. Stolik do szynku z szufladą i zamkiem – taksowany talar 1.
8. Stolik sosnowy biały – taksowany złotych 3.
9. Stołu 2 sosnowe, różnej wielkości – taksowane talarów 2.
10. Stolik olszowy – taksowany złotych 4.
11. Stolik sosnowy, czerwono malowany – taksowany złotych 2 [k. 113v.]
12. Stolik sosnowy – taksowany złotych 4.
13. Stolik sosnowy, biały – taksowany złotych 2.
14. Kufer sosnowy, czerwono malowany, z zamkiem – taksowany talarów 2.
15. Kufrów 2, jeden zielono, drugi żółto malowany – taksowane talarów 4.
16. Skrzynka mała, sosnowa – taksowana złotych 2.
17. Skrzynka druga sosnowa, w żelazo oprawna i skórę – taksowana złotych 4 [k. 114.]
18. Krzesłek 8, sycem pokrytych – taksowanych talarów 2, złotych 4.
19. Stołków drewnianych, malowanych 4 – taksowanych talar 1.
20. Ławki z poręczami 2 – taksowane talar 1.
21. 4 ławki sosnowe – taksowane talar 1, złoty 1.
22. Zegar drewniany – talar 1, złotych 3.
23. 3 ściennie lustra – taksowane talarów 6 [k. 114v.]
24. Obrazów na ścianie różnej wielkości sztuk 17 – taksowane talarów 3.
25. Szynkówas do szynkowania piwa – taksowany złotych 2.
26. 4 ćwierci do wody – taksowane złotych 4.
27. 2 węborki do stajni – taksowane talar 1.
28. 1 wanna – taksowana złotych 3.

29. 2 połówki (?) – taksowane talar 1.
 30. 3 kłody do kapusty – taksowane talar 1, złotych 3 [k. 115].
 31. Kierzenka do robienia masła – taksowana złotych 2.
 32. Noży z(e) stalowymi okładzinami par 6 – taksowane talarów 4.
 Summa talarów 69, złotych 4.

Fajans

1. Farforek 16 – taksowane talar 1, złotych 2.
 2. Błatów 4 – taksowane talar 1, złotych 2.
 3. Przysławki 2 – taksowane złoty 1.
 4. 3 miski – taksowane talar 1.
 5. 2 wazy i mniejsza trzecia – taksowane talarów 2.
 6. Fil(i)żanek porzelenowych (!) par 14, taksowane talarów 5.
 Summa talarów 10, złotych 5. [k. 115v.].

Szkło

1. Szklanek do szynku 3 – taksowane 3 złote
 2. 7 kieliszków – taksowane złotych 2.
 3. 6 szklanek kwartowych – taksowane złotych 3.
 4. 9 szklanek małych – taksowane złotych 2.
 5. 2 laternie – taksowane złotych 3.
 6. Dzbanyшки stalowe (?) kamienne 3 – taksowane złotych 1.
 7. Dzbanyšków glinianych – taksowanych złoty 1
 8. Dzbanyšków do kawy mniejszych – taksowanych złotych 3.
 9. 3 kosze plecione z prątków (?) do bielizny – taksowane talar 1.
 Summa talarów 10 [k. 116].

Bielizna i zboże

1. Obrusów krajowej fabryki 6, obrus a łokci półzwarta długi – taksowane sztuka talarów 2, co uczyni talarów 12.
 2. 2 obrusy większe tejże samej fabryki, obrus a łokci 7 – taksowane sztuka a talarów 4, co czyni talarów 8.
 3. Serwet tejże samej fabryki sztuk 17, sztuka a złotych 3 co czyni talarów 6, złotych 3.
 4. Ręczników tejże samej fabryki 8 sztuk, a złotych 8, co czyni talarów 210, złotych 4 [k. 116v.]
 5. Na spichrze znajduje się zboże podług podania J(aśnie) Pana Marcellego Wyszomirskiego syna. Żyta wiertel 54, wiertel a talarów 2, co uczyni talarów 108.
 6. W gorzalni żyta wiertel 18, co uczyni talarów 36.
 7. Słodu wiertel 30, wiertel a talar 1, co uczyni talarów 30.
 8. Jęczmienia wiertel 45, a talar 1, co uczyni talarów 45 [k. 117].
 9. Wódki znajduje się w sklepie spirytusu gar(n)cy 18, garniec a talar 1, złotych 2, co uczyni talarów 24.

10 Powinno być: talarów 10, groszy 4.

10. Wódki dobieranej gar(n)cy 30, garniec a talar 1, co uczyni talarów 30.

11. Piwa beczek 6, beczka a talarów 2, co uczyni talarów 12.

Summa talarów 316, złoty 1.

Stawajęca pozostała wdowa oświadcza iż pieniędzy żadnych w gotowości nie ma, a jeżeli jako we po zmarłym mężu zostały, te wyekspensowane zostały na pochowanie ciała zmarłego [k. 117v.] męża opłatę gruntowych podatków i utrzymanie rodziny. Na fundamencie kodeksu postępowania cywilnego, artykułu 973 nr 8, wezwaną została pozostała wdowa do wykonania przysięgi artykułem i numerem wyżej wymienionym przepisanej. A gdy stawający opiekuni, jako też przydany substytut szlachetny J(aśnie) Pan Józef Superczyński, niemniej doletni synowie Gasper i Marcelli wykonania takowej nie żądają, przeto okoliczność tą zostawia się do dalszej dyspozycji sądu [k. 118], do którego to należeć będzie. Przytomna wdowa podała, iż na majątku którego dziś spis i taksa nastąpiła, znajduje się dług 1000 złotych polskich, który (...) z(e) zmarłym mężem swoim od opiekunów pozostałych dzieci po niegdy Antonim Kochanowiczu i Małgorzacie z domu Grzechyńskiej – małżonkach zmarłych w mieście Rogoźnie, z prowizji po 4 od sta, bez żadnego rewersu na słowo tylko, i tej że ta czynność między rodziną nastąpiła zaciągnięta przed półtora roku [k. 118v.], od którego procent do zeszłego świętego Jana jest zapłacony. Stosownie do artykułu ostatnio powiedzianego, nr 9, oddane zostały efekta i cały majątek ruchomy i nieruchomy w ręce pozostałej wdowy do dalszego urzędzenia, którym urządzić obowiązują się tak, jak dobra matka dla dzieci swoich i ten w całości ile można utrzymywać.

Gdy więcej do działania nie było, czynność wyżej wyrażona, w miejscu, dniu, miesiącu, jako wyżej zdziałana i przyjęta [k. 119] w przytomności Szlachetnych Panów Wojciecha Dąbsa, pod liczbą 53 w Rynku i Jana Kunz(a), na ulicy Szerokiej pod liczbą 145, tu w Wągrowcu [w] domach zamieszkałych obywateli, wszystkie prawem przepisane przymioty posiadających i żadnemu prawnemu wyłączeniu niepodległych świadków, którzy po głośnym i zrozumiałym przeczytaniu, na znak przyjęcia własnoręcznie, wraz z urzędem i umiemy pisać, J(aśnie) Pani Franciszka Wyszomirska pisać nie umiemy piórem trzymanym, znakami trzech krzyżów, podpisali się.

Stawający żądają wydania niniejszej czynności w dwóch wyciągach urzędowych.

Znaki xxx Franciszki Wyszomirski, j

Józef Kochanowicz

Józef Superczyński

Znaki Ignacego Nowiszewskiego

Gaspar Wyszomirski i Marcelli Wyszomirski

Jakub Barcz jako biegły

Jan Winięcki jako biegły

Wojciech Dąbs jako świadek

Johann Kuntz (...)

Górecki podsędek zastępujący pisarza aktowego

Sobiesiński protokół piszący [k. 120].

Rekapitulacja

L.p.	Kategoria	Talary	Złote	Grosze
I	Budynki	2660	-	-
II	Konie	169	3	-
III	Krowy	161	-	-
IV	Świnie	156	-	-
V	Pszczoły	2	-	-
VI	Porządki gospodarskie	97	3	15
VII	Srebro	16	-	-
VIII	Cena	6	1	-
IX	Miedź	32	2	-
X	Mosiądz	2	-	-
XI	Blacha	2	2	-
XII	Żelastwo	17	2	-
XIII	Porządki domowe	69	4	-
XIV	Fajans	10	5	-
XV	Szkło	4	-	-
XVI	Bielizna i zboże	316	1	-
	SUMA	3722	5	15

[...] [k. 120v.] Zalecamy i rozkazujemy wszystkim komornikom od których się tego domagano, aby niniejszą czynność wyegzekwowali, naszym prokuratorom aby tego dopilnowali, wszystkim władzom wojskowym aby dodały pomocy, gdy oto do nich prawna zajdzie rekwizycja. Na dowód czego przyciśnięcie urzędowej pieczęci i podpisie (!) własnoręcznym zaświadcza.

Dan w Wągrowcu, w kancelarii pisarza aktowego, dnia 26 miesiąca lutego [k. 121] 1817 roku.

(-) Górecki pods(ędek) zastępujący pisarza aktowego

[...] Gnesen, 2 september 1833.

Odcisk Pieczęci Królewsko – Pruskiego Sądu Ziemiańskiego w Gnieźnie

Bibliografia

- Korczyńska Elżbieta, Paszkiewicz Borys, *Mennictwo XIX i XX wieku*, Kraków 1989.
 Kowicka Elżbieta, *Źródła do życia codziennego w XIX w. i metody ich badań*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” R. 44, nr 3, 1996, s. 255-261.
 Lepszy Kazimierz, *Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI w. do poł. XIX w.*, Warszawa 1953.

Summary

Inventory and charge estate Mr Stanisław Wyszomirski – citizen of Wągrowiec in 1817

In the repertory of the Local Museum in Wągrowiec there are mortgage proceedings of Royal-Prussian Court Landowning-Urban in Wągrowiec. They concern the Wyszomirscy family (at the time: 1794-1855). Among them, there is the charge and inventory from 1817 written in Polish by Stanisław Wyszomirski (burgher of Wągrowiec). Foregoing inventory was created using the German model in which the estate is divided into several categories. First there is real property, then livestock, which belonged to the deceased. Next position is occupied by all types of farm tools. Later in the list there are objects made of silver, tin, copper, brass, sheeting and iron, then house appliances (among which the most numerous is furniture). In the inventory there are also faience objects, glass, linen, grain, spirituals and beer.

Value of whole estate is assessed at 3722 thalers, 5 zlotys and 15 jots. That was quite a big estate in the town like Wągrowiec. Although there aren't any studies done about the status of Wągrowiec's citizens in the first half of 19th century, Wyszomirscy family is one of the most wealthy families in the city at that time.